

Magyar Helsinki Bizottság

GYULAI GÁBOR

KÜLFÖLDIEK MAGYARORSZÁGON

2014-es felújított és átdolgozott kiadás

SEGÉDLET

ÚJSÁGÍRÓKNAK

A BEVÁNDORLÁS

ÉS A MENEKÜLTÜGY

TÉMÁJÁNAK

BEMUTATÁSÁHOZ

Írta: **GYULAI GÁBOR** (Magyar Helsinki Bizottság)

A tartalom kialakításában részt vett továbbá:

KOVÁTS ANDRÁS (Menedék Migránsokat Segítő Egyesület)

A segédlet a „Médiaszakemberek képzése a befogadó társadalomért” EIA/2013/1.2.2. számú projekt keretében jött létre az Európai Integrációs Alap (Nemzeti Fellépések, 2013), valamint a Belügyminisztérium társfinanszírozásával. A kiadványban foglaltak a szerzők álláspontját tükrözik, azok semmiképpen sem tekinthetők az Európai Bizottság vagy a Belügyminisztérium hivatalos állásfoglalásának; sem az Európai Bizottság, sem a Belügyminisztérium nem tehető felelőssé a kiadványban foglaltakért.

I. BEVEZETŐ

BEVÁNDORLÁS: VESZÉLY VAGY LEHETŐSÉG? - A MÉDIA SZEREPE

II. OKOK

MIÉRT HAGYJA EL VALAKI A HAZÁJÁT?

VONZÓ ÉS TASZÍTÓ TÉNYEZŐK

KÉNYSZER- VAGY ÖNKÉNTES MIGRÁCIÓ

AZ OKOK JELLEGE

III. ALAPFOGALMAK

MIÉRT FONTOS, HOGY MINDENT PONTOSAN A NEVÉN NEVEZZÜNK?

IV. TÉNYEK ÉS TÉVHITEK

NÉHÁNY ALAPKÉRDÉS A MAGYARORSZÁGON ÉLŐ KÜLFÖLDIEKRŐL

I. BEVEZETŐ

BEVÁNDORLÁS: VESZÉLY VAGY LEHETŐSÉG? - A MÉDIA SZEREPE

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy királyfi, aki útra kelt hamuban sült pogácsával a batyujában, hogy hetedhét országban világot lásson... Sok népmese kezdődik így, hiszen a mesebeli királyfihoz hasonlóan az emberiség jelentős része helytől és történelmi kortól függetlenül mindig is vándorolt. A **migráció**, azaz az emberek vándorlásának, lakóhely-változtatásának története tehát **egyidős az emberiség történelmével**. A mai híradások azonban már nem hamuban sült pogácsáról, hanem többnyire a zöldhatáron elfogott illegális migránsokról, otthonukat százezzrel elhagyó háborús menekültekről, lázongó bevándorló-negyedekről vagy sikeresen beilleszkedett migráns celebekről szólnak. A migráció **rendkívül összetett** társadalmi jelenség, melynek háttérében számos ok és tényező áll. Az újságíróknak nem kis kihívás ezeket elfogulatlanul, ugyanakkor érdekesen, szabatosan és közérthetően bemutatni.

Az el- és bevándorlás, valamint a bevándorlók integrációja XXI. század előregedő Európájának **egyik legfontosabb társadalmi kihívása**. Az, hogy egy társadalom mennyire tudja élvezni a migráció pozitív hatásait, és mennyire tudja minimalizálni az esetleges negatív mellékhatásokat, nagymértékben függ a társadalom tájékozottságától és előítélet-mentességétől. Számos felmérés szerint Európában **Magyarországon az egyik legnegatívabb a bevándorlás megítélése**.^{*} Ez azért is meglepő, mivel nemzetközi összehasonlításban **nálunk nagyon kevés külföldi él**, így a legtöbb magyar állampol-

* Lásd például: Simonovits Bori-Szalai Boglárka: Idegenellenesség és diszkrimináció a mai Magyarországon. Magyar Tudomány, 2013/3. <http://www.matud.iif.hu/2013/03/03.htm>. Magyarország továbbra is a bevándorlást leginkább elutasító országok között található az Európai Unióban a 2014-es Eurobarometer-felmérés szerint: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_415_data_en.pdf

gárnak nincs közvetlen, személyes tapasztalata a bevándorlásról vagy a menekültekről. A magyar polgárok túlnyomó többsége tehát kizárólag a reggeli újságból vagy az esti híradóból szerzi az itt élő vagy ide érkező külföldiekkel kapcsolatos információit. A sajtó így kulcsszerepet játszhat abban, hogy a migrációról valósághűbb és elfogulatlanabb kép alakuljon ki a magyar társadalomban.

»» **Mi segítheti az újságírókat ebben a törekvésben?**

- »» Fontos megérteni az egyes migránsok sokszor nagyon eltérő motivációját és a **migrációs döntés okait**, és ezeket figyelembe venni a migrációval kapcsolatos események bemutatásakor (nem mindegy, hogy valaki háború elől menekül vagy jobb állás miatt hagyja el otthonát).
- »» Szükséges ismerni a témával kapcsolatos alapvető jogi és szociológiai **alapfogalmakat**, azok szabatos, ugyanakkor közérthető alkalmazása érdekében.
- »» Meg kell ismerni a legfontosabb vonatkozó **adatokat és statisztikákat**, ezek háttér-információként nagyban segíthetik a migráció tényszerű bemutatását (elkerülve például évi néhányezer menedékkérő „menekültáradatként” való bemutatását).
- »» Végül elengedhetetlen, hogy az újságíró ismerje a migrációval kapcsolatos közkeletű **tévedéseket, negatív előítéleteket**, és - erősítésük helyett - törekedjen ezek tényszerű tisztázására.

Jelen útmutató (ami egy hasonló 2011-es kiadvány felújított és kiegészített változata) a fenti célok elérésében hivatott segíteni a magyar újságírókat.

II. OKOK

MIÉRT HAGYJA EL VALAKI A HAZÁJÁT?

Az emberek többsége abban az országban, abban a régióban éli le az életét, ahol született. A többiek vándorlását, lakóhely-változtatását előidéző okok nagyon sokfélék lehetnek. Ezek ismerete kulcsfontosságú ahhoz, hogy megértsük, miért hagyja el valaki a hazáját azért, hogy egy számára általában ismeretlen és idegen világban próbáljon új életet kezdeni. Az alábbiakban a migrációt kiváltó tényezők értelmezésének és csoportosításának néhány fontos, de nem kizárólagos szempontját mutatjuk be.

VONZÓ ÉS TASZÍTÓ TÉNYEZŐK

A **taszító („push”) tényezők** olyan kedvezőtlen állapotokat jelentenek, melyek a lakóhely elhagyására ösztönöznek. Ilyen például a szegénység, a diktatúra, az éhínség, a természeti katasztrófa vagy a munkanélküliség. A **vonzó („pull”) tényezők** pedig az adott helyre való vándorlást idézik elő. A vonzó tényezők lehetnek egyszerűen a taszító tényezők ellentétei (például jómód, demokrácia, élelmiszerbőség vagy a könnyű munkavállalás lehetősége), fakadhatnak ugyanakkor az adott személy egyéni tulajdonságaiból is (például jól beszéli a célország nyelvét vagy ott él a családja).

A taszító tényezők idézik elő a vándorlást, ugyanakkor a vonzó tényezők határozzák meg annak irányát egy adott személy vagy csoport esetében. Fontos tudni azonban, hogy a vonzó tényezők sok esetben a „nyugati” élet hamis érzékelésére épülnek: a világon mindenhol sugárzott amerikai vagy európai filmek, tévéműsorok gyakran közvetítik az általános, mindenkire automatikusan kiterjedő jólét képét, így az afrikai vagy ázsiai szegénység elől elvándorlók gyakran ezzel a hamis illúzióval kelnek útra.

KÉNYSZER- VAGY ÖNKÉNTES MIGRÁCIÓ

Az otthon elhagyása soha sem könnyű döntés. Ugyanakkor nem mindegy, hogy a döntés mennyiben alapul túlnyomóan önkéntes mérlegelésen vagy kényszerítő körülményeken. Kényszerítő körülményekről akkor beszélünk, amikor valaki azért hagyja el lakóhelyét, hogy az életét, testi-lelki épségét mentse, illetve elkerüljön valamilyen súlyos emberi jogi sérelmet (mint üldözés, kínzás, embertelen bánásmód, rabszolgaság vagy súlyos diszkrimináció). Ezekben az esetekben nincs mód a vonzó és tasztító tényezők egyéni mérlegelésére, a lakóhely elhagyásának nincs alternatívája. Az ilyen helyzeteket általánosságban **kényszersmigrációnak** nevezzük. A jog speciálisan kezeli a migráció ezen formáit, elismerve az emberek jogát, hogy az ilyen bánásmódot úgy kerüljék el, hogy menedéket keresnek egy másik országban (lásd a következő fejezetben).

A migráció hátterében ugyanakkor állhatnak döntően nem kényszerítő okok is. Ezekben az esetekben a migránst a szegénység és a munkanélküliség elkerülése, a jobb megélhetés, a megfelelő orvosi ellátáshoz való hozzáférés vagy az önmegvalósítás (például tanulás) lehetősége ösztökéli. Ne feledjük azonban, hogy sok esetben az **„önkéntes migráció”** sem pusztán a magasabb életszínvonal iránti vágyról szól. A javakhoz és szolgáltatásokhoz (például az élelmiszerhez, az ivóvízhez, az egészségügyi ellátáshoz vagy az oktatáshoz) való hozzáférés **rendkívül egyenlőtlenül oszlik meg a Földön**, így a migráció sokak számára a kilátástalan nyomorból vagy az állandó alultápláltságból való egyetlen kiutat jelentheti (még akkor is, ha nem jogi értelemben vett kényszerítő okok állnak a hátterében).

Egy főre jutó bruttó hazai össztermék (GDP) 2013-ban néhány országban (\$/fő)		A születéskor várható átlagos élettartam 2013-ban néhány országban (év)	
Luxemburg	77 900	Japán	84,19
Norvégia	55 400	Svájc	82,28
Ausztria	42 600	Spanyolország	81,37
Magyarország	19 800	Magyarország	75,46
Afganisztán	1 100	Szomália	51,19
Zimbabwe	600	Afganisztán	50,11
Szomália	600	Dél-Afrikai Köztársaság	49,48

Forrás: CIA, The World Factbook

A kényszermigráció szélsőséges esete például az a szomáliai menekült asszonyé, akinek egész családját a szeme láttára gyilkolták meg miután őt megerőszakoltak, és végül csak a vak szerencse segítségével menekült el a számára biztos halált jelentő polgárháborús zűrzavarból. A tisztán önkéntes migrációra pedig jó példa lehet az a kanadai enzimológus kutató, aki tisztos körülmények között él hazájában, viszont egy napon visszautasíthatatlan ajánlatot kap egy holland kutatóintézettől, ahol még az otthoninál is magasabb életszínvonal és jobban felszerelt labor vár rá. A két szélsőséges eset között az élethelyzetek széles és változatos spektruma helyezkedik el, a migrációs döntés meghozatalakor legtöbbször a „kényszerítő” és „önkéntes” elemek együttesen jelentkeznek.

7

AZ OKOK JELLEGE

A migrációt kiváltó okokat jellegük alapján is csoportosíthatjuk, például gazdasági, politikai, környezeti, munkavállalási, családdegyesítési stb. Ezek gyakran átfedik egymást, ritka, amikor pusztán egyetlen tényező áll egy személy vagy csoport vándorlásának hátterében.

Nigéria (Afrika legnépesebb és etnikailag legkevertebb országának) példája jól mutatja a migrációt kiváltó okok egymást átfedő és kölcsönösen erősítő jellegét. A törzsi/etnikai ellentéteket évszázadok óta erősíti a földművelő és állattenyésztő életmód közötti ellentét. Ezek egy új megjelenési formája az utóbbi évtizedekben a keresztény és muzulmán közösségek közti vallási indíttatású erőszak. A természeti erőforrások (elsősorban kőolaj) ellenőrzéséért folyó küzdelem tovább súlyosbítja ezeket a „hagyományos” konfliktusokat. A kőolaj-kitermelés a környezet súlyos károsodásához vezet, ami jelentős területeket tesz lakhatatlanná (mérgezett ivóvíz, élelmiszertermelés lehetetlensége stb.). Ez belső migrációhoz és további feszültséghez vezet. A túlnépesedés, a bűnözés és a mindent átszövő korrupció még jobban ráerősít mindezekre, gátolva a gazdasági fejlődést és a munkanélküliség leküzdését.

III. ALAPFOGALMAK

MIÉRT FONTOS, HOGY MINDENT PONTOSAN A NEVÉN NEVEZZÜNK?

Nem mindegy, hogy asszimilációról vagy integrációról beszélünk, ahogy a kiadatás és a kiutasítás sem ugyanaz, valamint az emberkereskedelem és az embercsempészet is eltérő jelentést hordoz. Mind a jog, mind a társadalomtudományok igyekeznek **pontos fogalmakkal leírni a különböző migrációval kapcsolatos helyzeteket, illetve a migránsok különböző kategóriáit**. Ezek a fogalmak esetenként furcsán hangozhatnak hétköznapi szövegkörnyezetben, vagy szabatos, szakmai értelmük eltérhet az esetenként téves köznyelvi jelentéstartalmuktól. Gyakori tapasztalat, hogy részben a szóismétlés elkerülése miatt a sajtó szinonimaként kezel valójában igen eltérő jelentésű szavakat (például menekült - illegális bevándorló). A pontatlan szóhasználat ugyanakkor nagyban erősítheti a migrációhoz vagy a menekültügyhöz kapcsolódó negatív társadalmi előítéleteket, így a közérthetőség nyilvánvaló követelménye mellett fontos szabatoságra is törekedni. Az alábbiakban röviden, ábécésorrendben bemutatjuk a migrációhoz kapcsolódó 40 kifejezés pontos, ugyanakkor közérthető jelentéstartalmát, felhívva a figyelmet az esetleges értelmezési nehézségekre és - amennyiben nem specifikus magyar jogi kifejezésről van szó - feltüntetve a fogalmak angol megfelelőjét is.

»» Asszimiláció

[ASSIMILATION]

Asszimilációnak nevezzük egy kisebbség (jelen esetben a migráns külföldiek) olyan **beolvadását a többségi társadalomba**, amely során elveszti saját eredeti kultúráját és önazonosságát (vö. integráció). Az asszimiláció lehet önkéntes és kényszerített is, általában elsősorban a nyelv elvesztésével jár, amit a kulturális szokások visszaszorulása, majd a kisebbségi identitás elvesztése követ.

»» Állampolgárság

[CITIZENSHIP, NATIONALITY]

Az állampolgárság egy **speciális jogi kötelék** az állam és egy személy között, amely kölcsönös jogokat és kötelezettségeket határoz meg. Az állampolgárság háttérben általában - de nem feltétlenül - komplex jogi, kulturális, gazdasági és politikai kötődés áll. A migráns külföldiek szinte soha nem rendelkeznek a jogok olyan széles körével, mint egy állampol-

gár, így az integráció egyik végső fokának az állampolgárság megszerzését tekintjük (vö. honosítás).

A magyar állampolgársági jog alapja a vérségi elv, azaz elsődlegesen a magyar származást tekinti a magyar állampolgárrá válás feltételének. A Magyarországra bevándorló külföldiek esetében az állampolgárság megszerzésének számos szigorú feltétele van, és az általános szabály szerint legalább 3+8 évnyi magyarországi tartózkodás után lehet folyamodni érte. Ennél rövidebb tartózkodás után folyamodhatnak magyar állampolgárságért például a Magyarországon születettek, a magyar állampolgárok külföldi házastársai, továbbá az elismert menekültek és hontalanok.

»» Áttelepítés [RESETTLEMENT]

A menekültek száma nagyon egyenlőtlenül oszlik meg a világon, a menekültek

többsége csak a szomszédos országig jut el, ahol gyakran túlszűfolt, nem biztonságos, nem megfelelő ellátást nyújtó menekülttáborokban kénytelenek akár évekig tartózkodni. Az **iparosodott országok** (ahova máskülönben a menekültnépeség apró töredéke jut csak el), így gyakran vállalják, hogy meghatározott számú menekültet áttelepítenek az első vagy ideiglenes menedék országából. Az áttelepítés növekvő nemzetközi támogatottsága mögött elsősorban az rejlik, hogy **jogszerű és biztonságos alternatívát nyújt az irreguláris migrációval szemben** (azaz nem kell például embercsempészet útján megközelíteni a tartós megoldást jelentő európai vagy amerikai menedéket), továbbá lehetővé teszi a legsérülékenyebb, legkiszolgáltatottabb menekültek minél gyorsabb kimenekítését a térségből.

A szíriai polgárháború minden eddigénél jobban hívta fel a nemzetközi közösség figyelmét az áttelepítés fontosságára. A szomszédos közel-keleti országokban 2014 júniusában már 3 millióhoz közelít a menekültek száma (egyedül a 4 milliós Libanonban több mint 1 millió szír menekült tartózkodik). Mindeközben az egész Európai Unióba „mindössze” 50 ezren érkeztek 2013-ban. Az áttelepítési erőfeszíté-

tésekben való részvétel terén ugyanakkor jelentős különbségek mutatkoznak: 2014 elejéig például Németország 11 500, Svédország 1200, Ausztria 500, Moldova 50, míg Magyarország eddig 50 szír menekült áttelepítését vállalta.

»» Befogadott [BENEFICIARY OF TOLERATED STATUS]

A magyar jog befogadottnak nevezi azt a nemzetközi védelemre szoruló külföldit, akit nem lehet hazájába visszaküldeni, mert ott üldözés, kínzás, embertelen vagy megalázó bánásmód, illetve halálbüntetés áldozata lenne, de mégsem jogosult sem menekült, sem oltalmazott státuszra. A befogadott státuszt egy évre adják (utána hosszabbítható), és magában foglalja a munkavállalás lehetőségét, azonban csak előzetesen megszerzendő munkavállalási engedéllyel. A befogadottak részére a magyar állam nem ad magyar úti okmányt (akkor sem, ha semmilyen úti okmánnyal nem rendelkeznek).

»» Bevándorló [IMMIGRANT]

A magyar jog nem ismeri a bevándorló fogalmát (a korábbi „bevándorolt” kategóriát a „letelepedett” váltotta fel, vö. letelepedés), tehát a szónak **jogi jelentése nincs**. Hétköznapi értelemben a bevándorló szót olyan migránsokra használjuk, akik

már hosszabb ideje tartózkodnak Magyarországon (ehhez gyakran társul a sikeres integráció képzeje is). Az esetenként előforduló „illegális bevándorló” kifejezés ezért pontatlan és lehetőleg kerülendő.

» Biztonságos harmadik ország

Ha egy menedékkérő egy biztonságosnak tekintett országban tartózkodott mielőtt Magyarországra érkezett, az uniós és magyar jog lehetőséget ad a magyar menekültügyi hatóságnak arra, hogy elutasítsa az egyébként indokolt menedékkérelmet arra hivatkozva, hogy a kérelmezőnek a „biztonságos harmadik országban” kellett volna/kellene inkább védelmet keresnie. Ennek azonban szigorú feltételei vannak: például, hogy a rászorulóknak számára legyen ténylegesen (ne csak névleg) elérhető a menekült státusz, valamint a Genfi Egyezményrel és uniós normákkal összhangban levő védelem (vö. Genfi Egyezmény, non-refoulement).

A magyar hatósági gyakorlat évekig biztonságos harmadik országnak tekintette például Szerbiát (amely országon keresztül érkezik a Magyarországon menedéket keresők túlnyomó többsége). Miután a Magyar Helsinki Bizottság, az ENSZ Menekültügyi Főbizottság és több más szervezet, illetve hazai bíróság is kritizálta ezt a gyakor-

latot (lévén Szerbia menekültvédelmi rendszere jól dokumentáltan nem működik még a gyakorlatban – például évek alatt egyetlen személy sem kapott menekült státuszt), a menekültügyi hatóság végül szakított ezzel a gyakorlattal.

A biztonságos harmadik ország koncepcióját – mint a Genfi Egyezményben lefektetett menekültvédelmi kötelezettségeket indokolatlanul gyengítő koncepciót – számos kritika éri.

» Családegyesítés

[FAMILY REUNIFICATION]

A család a társadalom egyik legfontosabb alapegysége, ezért a **családi élethez való jog** a nemzetközi és a magyar jog által is elismert alapvető emberi jog. A család egységének helyreállítása a tapasztalatok szerint nagyban **elősegíti a sikeres társadalmi beilleszkedést** (például megszűnik az állandó aggodás a veszélyes körülmények között maradt családtagokért, az érkező családtagok tudnak vigyázni a kisebb gyermekekre, így a szülők könnyebben vállalhatnak munkát, az iskolába járó gyermekek gyorsan megtanulják a magyar nyelvet, stb.). A szabályozás Magyarországon is lehetőséget biztosít az itt élő külföldieknek Magyarországra hozni közvetlen hozzátartozóikat, amennyiben ren-

delkeznek a szükséges eszközökkel a család megélhetésének, lakhatásának és egészségbiztosításának fedezésére.

»» Dublini eljárás, dublini rendszer

[DUBLIN PROCEDURE, DUBLIN SYSTEM]

A menedékjogi eljárás a legtöbb EU-tagállamban az úgy nevezett dublini eljárással kezdődik, amely az ezt előíró uniós „dublini rendeletekről” kapta a nevét. A dublini rendszer lényege, hogy **az Európai Unióban mindig csak egy tagállam vizsgáljon meg egy menedékkérelmet**, és így el lehessen kerülni a menedékkérelmek többszöri ismételt benyújtását különböző tagállamokban, amelyeknek - ha nem lenne megállapodás - mindig újra és újra le kellene folytatni a teljes menedékjogi eljárást. A dublini eljárás azt hivatott megállapítani (például ujjlenyomat segítségével), hogy melyik ország felelős az adott kérelmező ügyében (ez általában az a tagállam, ahova az illető először belépett).

Megjegyzendő, hogy míg a dublini rendszer feltételezi, hogy minden tagállamban hasonló elbánásban részesül egy menedékkérő, addig a gyakorlat óriási eltérést mutat mind az elhelyezési körülmények, mind a menekültügyi döntéshozatal tekintetében. Így a dublini rendszert a szak-

mai szervezetek rendszeresen kritizálják. 2010-ben a strasbourgi bíróság is megállapította, hogy a dublini rendszerre hivatkozva a menedékkérők visszaküldése Görögországba sérti a kínzás és embertelen bánásmód általános tilalmát, vagyis tilalmas gyakorlat. Számos uniós tagállam nemzeti bíróság egyéni ügyekben tiltotta meg menedékkérők visszaküldését Bulgáriába, Lengyelországba, Olaszországba és Magyarországra.

»» Embercsempészet

[HUMAN SMUGGLING]

Az embercsempész (általában anyagi ellenszolgáltatás ellenében igyekszik **jogszerűtlen módszerekkel eljuttatni valakit egy célországba**). Az embercsempészet a szervezett bűnözés egy igen elterjedt formája; ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy nemzetközi védelemre szoruló személyeknek (menekülteknek, oltalmazottaknak például) sokszor nincs más lehetőségük a biztonságot nyújtó terület elérésére, mint az embercsempész szolgáltatásainak igénybevétele. Bár az emberkereskedelemmel ellentétben a határon átcsempészett külföldit a célország elérése után az embercsempész általában szabadon engedi, az embercsempészet is gyakran súlyosan negatív egészségügyi vagy pszichés következményekkel járhat: pél-

dául az áldozat nemi erőszakot szenved el, vagy heteket tölt étlen-szomjan egy szűk helyre bezárva (vö. emberkereskedelem).

» Emberkereskedelem

[HUMAN TRAFFICKING]

Az emberkereskedelem a migrációs kontextusban az embercsempészet egy olyan fajtáját jelenti, ahol az elkövető célja, hogy az áldozatot **rabszolgaként, szolgaként vagy kényszermunkásként** tarthassa vagy adhassa el a célországban. Az áldozat általában ezzel „fizet” a célországba való eljutásért és a szükséges hamis papírok beszerzéséért (bár e döntés sokszor egyáltalán nem tudatos, vagy megtévesztő információkon alapszik). Gyakori cél az áldozat prostitúcióra kényszerítése, szexuális kizsákmányolása, fizetség nélküli dolgoztatása vagy koldulásra kényszerítése. Így a sokszor az otthoni üldöztetés vagy kilátástalan helyzet elől menekülő külföldiek a célországban még rosszabb helyzetbe kerülnek (vö. embercsempészet).

» Genfi Egyezmény

[GENEVA CONVENTION,
1951 REFUGEE CONVENTION]

A menekültek helyzetéről szóló 1951. évi egyezmény közkeletű rövid megnevezése. A Genfi Egyezmény a menedékjog legfontosabb dokumentuma, ez határozta

meg elsőként kötelező érvénnyel a menekült definícióját és a menekültek jogait, és így új fejezetet nyitott a nemzetközi védelem és az emberi jogok történetében (vö. menekült).

» Harmadik ország/harmadik országbeli állampolgár

[THIRD COUNTRY/
THIRD-COUNTRY NATIONAL]

Az Európai Unió szóhasználatában minden **nem EU-tagállam** úgynevezett harmadik ország. A magyar jog harmadik országbeli állampolgárának tekinti a nem uniós, továbbá nem norvég, izlandi, liechtensteini vagy svájci állampolgárokat.

» Honosítás [NATURALISATION]

Honosításnak nevezzük az **állampolgárság megadását/megszerzését** (vö. állampolgárság). A honosítás feltételeit minden állam saját maga szabályozza, azonban e területen is egyre több nemzetközi egyezményben foglalt kötelezettség jelent meg az elmúlt évtizedekben (mint például a hátrányos megkülönböztetés tilalma vagy a hontalanság megelőzésének és csökkentésének kötelezettsége). A magyar honosítási feltételek európai összehasonlításban szigorúnak számítanak, az eljárás pedig nemzetközi mércével szinte egyedülálló abban a tekintetben, hogy az elutasító döntést az eljáró hatóság nem köteles in-

dokolni, és semmilyen jogorvoslati lehetőség nincs az ilyen döntésekkel szemben.

A magyar jogalkotó 2010-ben létrehozta az úgynevezett **egyszerűsített honosítás** lehetőségét. Ez a honosítás számos szokásos feltételét (lakhatás, megélhetés igazolása, magyarországi lakóhely stb.) kiiktatva teszi lehetővé a magyar állampolgárság gyors megszerzését azon külföldi állampolgárok számára, akik magyar felmenőkkel rendelkeznek és beszélnek magyarul. Az elmúlt években több százezren éltek ezzel a lehetőséggel.

»» Hontalan, hontalanság [STATELESS PERSON, STATELESSNESS]

A hontalan személyt **egyetlen állam sem tartja állampolgárának** (vö. állampolgárság). Miután az állampolgársághoz való jog egy a nemzetközi jog által széles körben elismert alapvető emberi jog, a hontalanság súlyos jogsértésnek tekinthető. A hontalan személy sokszor legalapvetőbb jogait sem tudja gyakorolni, semelyik állam védelmét nem tudja igénybe venni, sőt gyakran hivatalosan „nem is létezik”. A hontalanok jelentős része (de nem többsége) egyben menekült is.

Ma az ENSZ Menekültügyi Főbiztoság (UNHCR) becslései szerint mintegy 10 millió hontalan él a Földön (közülük 600 ezren Európában), a valós szám azonban még ennél is magasabb lehet, lévén sok országban nincsenek megbízható statisztikák. A hontalanok többsége a „saját országában” él, ahol szülei, nagyszülei is éltek, de politikai okból, államhatárok változása stb. miatt nem rendelkezik az adott ország állampolgárságával. Magyarország előremutató gyakorlata 2007 óta, hogy rendelkezik jogszabályban rendezett, önálló hontalanság-meghatározási eljárással és hontalan státusszal, amely a hazánkba érkezett hontalan migránsok számára hivatott védelmet nyújtani.

A köznyelv gyakran a hajléktalan szó szinonimájaként használja a hontalant, ami téves értelmezés és kerülendő.

»» Idegenrendészeti őrizet [ALIEN POLICING/ IMMIGRATION DETENTION]

Az idegenrendészeti őrizet a Magyarországon tartózkodás jogával nem rendelkező, kiutasított külföldiek fogvatartását jelenti. Ezt azért rendelik el, hogy **a külföldiek a kitoloncolás végrehajtásának pillanatában rendelkezésre álljanak,**

azaz addig ne tűnjenek el (vö. kiutasítás, kitoloncolás). Az idegenrendészeti őrizet tehát **nem büntető célú** fogvatartás, így azt jellemzően kevésbé szigorú körülmények között, a büntetés-végrehajtás szervezetrendszerén kívül kell végrehajtani. Az idegenrendészeti őrizet elrendelése kiutasítás esetén sem automatikus. Az őrizetbe vétel csak akkor jogszerű, ha a kiutasítás ésszerű időn (néhány héten vagy hónapon) belül végrehajthatónak tűnik, ha nincs olyan egyéni körülmény (betegség, idős kor, egyéb sérülékenységi tényezők stb.), ami kizárja az őrizet alkalmazását, és ha nincs olyan alternatív lehetőség (például rendszeres jelentkezési kötelezettség), ami őrizet elrendelése nélkül is biztosítja az elérni kívánt célt. Családjuktól elszakadt, egyedülálló gyermekek és első kérelmüket benyújtó menedékkérők nem tarthatók idegenrendészeti őrizetben (vö. menekültügyi őrizet). Az őrizet maximális időtartama 12 hónap, gyermekes családok esetében 30 nap.

Magyarországon az idegenrendészeti őrizetet a rendőrség által fenntartott úgynevezett **idegenrendészeti őrzött szállásokon** hajtják végre. Korábban számos kritika érte az országot e fogdák értelmetlenül szigorú (magas biztonsági fokozatú börtönnek megfelelő) őrizeti rezsimje, alkalmatlan

fizikai körülményei és az őrizeteselek kényszerű tétlensége miatt. E kiadvány elkészültének idején négy ilyen őrzött szállás található az országban: Győrött, Nyírbátorban, Kiskunhalason és a Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtéren. A kritikák nyomán mind a fizikai körülmények, mind a belső mozgásszabadság, mind a tartalmas időtöltés lehetősége javult az elmúlt években.

» Illegális/irreguláris migráns

[ILLEGAL/IRREGULAR MIGRANT]

A magyar jog nem ismeri ezt a fogalmat. Hétköznapi szóhasználatban általában Magyarországon jogszerűtlenül, megfelelő papírok nélkül tartózkodó külföldit értünk alatta. Az illegális szó használata a menekült vagy a bevándorló jelzőjeként helytelen és kerülendő, hiszen ők jogosultak a magyarországi tartózkodásra. A nemzetközi szóhasználatban egyre gyakoribb az illegális helyett az **irreguláris** jelző használata. Ez arra utal, hogy a migráció nem feltétlenül „jogellenes” (például sok engedély nélkül érkező migráns később legalizálja tartózkodását vagy menedéket kér), de mindenképpen szabálytalan keretek között történik. Az irreguláris jelző előnyben részesítése ugyanakkor segít csökkenteni az érintett migránsok stigmatizálódását.

16

» Integráció [INTEGRATION]

A negatív jelentéstartalmú asszimilációval szemben az integráció a bevándorlók vagy menekültek befogadó társadalomba való beilleszkedésének olyan formája, amely **nem jár a saját kultúrájuk, önazonosságuk feladásával** (vö. asszimiláció).

Az integráció egyrészt egy **jogi** folyamat, melynek során a bevándorló vagy menekült a befogadó társadalom egyenrangú tagjává válik, a többségéhez hasonló jogokat szerez és képessé válik saját ügyei vitelére. Az integráció ugyanakkor **gazdasági** folyamat is, melynek köszönhetően az érintett külföldi lehetőségeihez mérten képessé válik az önellátásra és a befogadó ország gazdasági életéhez való hozzájárulásra. Nem feledkezhetünk meg az integráció **szociokulturális** vonatkozásáról sem: a folyamat magában foglalja a sokrétű társadalmi kapcsolatrendszer kiépülését a bevándorló vagy menekült és a többségi társadalom között. A kulturális aspektus magában foglalja a befogadó közeg nyelvének elsajátítását, illetve az eredeti kultúra és önazonosság megőrzése mellett a befogadó társadalom normáinak és szokásainak megismerését és elfogadását.

» Kiadatás [EXTRADITION]

Kiadatás alatt azt értjük, amikor egy állam hivatalosan kéri egy másik államtól, hogy

a területén tartózkodó, **bűncselekmény elkövetésével gyanúsított vagy azért elítélt személyt adjon át neki** annak érdekében, hogy a büntetőeljárást lefolytathassa vagy a büntetést foganatosíthassa. Ennek mikéntjét kétoldalú kiadatási egyezmények rögzítik. A *non-refoulement* elve itt is érvényesül, azaz az elkövetett bűncselekmény súlyától függetlenül sem adható ki senki egy olyan államnak, ahol halálbüntetés, kínzás, embertelen vagy megalázó bánásmód várna rá (vö. *non-refoulement*). A kiadatás nem összekeverendő a kiutasítással és a kitoloncolással.

» Kiegészítő védelem

[SUBSIDIARY PROTECTION]

A menekültek védelmét „kiegészítő” védelmi forma, melynek létrehozása a menedékjog alapkövét jelentő 1951-es Genfi Egyezmény létrejötte óta lezajlott jogi és társadalmi változások nyomán vált indokolttá. Különböző formái az egyes országok nemzeti gyakorlatában alakultak ki, majd az **Európai Unió egységesítette** a kiegészítő védelem közös európai fogalmát és tartalmát, felismerve, hogy a menekültdefiníció jelenleg számos arra rászoruló személynek nem biztosít védelmet. A magyar gyakorlatban az **oltalmazott** státusz testesíti meg a kiegészítő védelem EU-s definícióját (vö. oltalmazott).

»» Kitoloncolás

[DEPORTATION, REMOVAL]

A kiutasítás jogi aktusának a gyakorlati végrehajtása oly módon, hogy a külföldit az illetékes magyar hatóság a célország határáig kíséri (akár légi, akár vízi, akár szárazföldi úton) és ott átadják a célország hatóságainak (vö. kiutasítás).

»» Kiutasítás

[EXPULSION]

A kiutasítás az a jogi aktus, melynek során **a magyar állam arra kötelez egy külföldit, hogy elhagyja az ország területét** és oda megadott ideig vagy akár soha többé ne térjen vissza. Kiutasítás rendelkezhető el idegenrendészeti eljárásban, ha a külföldi nem tud megfelelni a beutazás és tartózkodás szabályainak, valamint a nemzetközi védelem egyik formájára sem jogosult. Emellett a kiutasítás elrendelhető büntetőeljárásban is mint „mellékbüntetés” (például a szabadságvesztés letöltése után a külföldi köteles elhagyni Magyarországot). Nem összekeverendő a kiadatással és a kitoloncolással.

Soha semmilyen körülmények között nem lehet valakit olyan helyre kiutasítani, ahol üldözés, kínzás, embertelen vagy megalázó bánásmód, illetve halálbüntetés áldozata lenne (vö. non-refoulement).

»» Környezeti menekültek, környezeti (kényszer)migránsok, klímamenekültek

[ENVIRONMENTALLY INDUCED MIGRANTS]

A lakóhely kényszerű elhagyását számos környezeti tényező indokolhatja. Ilyen tényező lehet egy hirtelen bekövetkező természeti katasztrófa (vulkánkitörés, szökőár, súlyos szárazság, áradás stb.) vagy akár egy hosszú távú folyamat is (például a tengerszint emelkedése). A „klasszikus” menedékjog (vö. Genfi Egyezmény, kiegészítő védelem, non-refoulement) nem fedile a környezeti alapú kényszermigráció legtöbb formáját. Ma már ugyanakkor általánosan elfogadott, hogy **a globális felmelegedés és a klímaváltozás** felerősíti, gyakoribbá teszi a környezeti okból bekövetkező kényszervándorlást, így a téma egyre inkább a migrációs és humanitárius szakma figyelmének homlokterébe kerül, célul tűzve ki a nemzetközi védelem megfelelő formájának megalkotását (vö. nemzetközi védelem).

A klímaváltozás a hontalansággal is összefügg, ugyanis a tengerszint emelkedése miatt egyes szigetállamokat (Tuvalu, Maldív-szigetek stb.) szárazföldi területük eltűnése, és így állami-ságuk elvesztése, valamint állampolgáraik hontalanná válása fenyegeti.

»» **Letelepedés, letelepedési engedély [PERMANENT/ LONG-TERM RESIDENCE]**

Letelepedésre az a külföldi jogosult, aki minimum 3 éve életvitelszerűen Magyarországon tartózkodik és megfelel a jogszabályban meghatározott egyéb feltételeknek (megélhetéssel, lakhatással és egészségbiztosítással rendelkezik például). Az úgynevezett „**nemzeti letelepedési engedély**” mellett az uniós szabályozáson alapuló „**EK letelepedési engedély**” is szerezhető, melyhez azonban legalább 5 év életvitelszerű magyarországi tartózkodás szükséges, viszont több jogot biztosít. A letelepedett státusz túlrözi a külföldi **erősödő kötődését** az országhoz, több jogosultságot biztosít, és ezt a státuszt a hatóságok már nem vizsgálják felül olyan rendszerességgel, mint a „sima” tartózkodási engedélyeket.

»» **Menedékes [BENEFICIARY OF TEMPORARY PROTECTION]**

A menedékes státusz alkalmazását a magyar jog az úgynevezett **tömeges menekültérkezés** (*mass influx*) esetére helyezi kilátásba, a vonatkozó uniós szabályozás alapján. Ezekben az esetekben nincs lehetőség a menedékjogi eljárás egyéniesített lefolytatására az érkezők nagy száma miatt, továbbá szükség mutatkozik a nagyszámú külföldi helyzetének azonnali

rendezése. A menedékes státusz megadása így a kormány döntésétől függ és általában egy meghatározott csoportra vonatkozik (például az X és Y dátum között érkezett Z állampolgárságú személyek). A menedékes státusz által nyújtott védelem hangsúlyozottan ideiglenes jellegű, és feltételezi, hogy idővel sor kerül a tömegesen érkezett külföldiek visszatérésére vagy a nemzetközi védelmi igények egyéniesített meghatározására (azaz annak eldöntésére, hogy ki jogosult menekült vagy oltalmazott státuszra). A nemzetközi menedékjogi gyakorlatban ezt nevezzük **ideiglenes védelemnek** (*temporary protection*). Magyarország az elmúlt évtizedben nem alkalmazta a védelem ezen formáját.

A menedékes szó tehát **nem a menekült vagy a menedékkérő szinonimája**, ezért ez a gyakori, ámde értelemzavaró használat kerülendő (vö. menekült, oltalmazott, menedékkérő).

»» **Menedékjogi eljárás [ASYLUM PROCEDURE]**

A menedékjogi eljárás során határozza meg a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal (BÁH), illetve felülvizsgálati eljárásban az illetékes közigazgatási és munkaügyi bíróság, hogy egy menedékkérő jogosult-e a nemzetközi védelem valamelyik formájára (menekült, oltalmazott

vagy befogadott státuszra). A védelem megszerzése természetesen nem „be-
mondásra” történik, a hatóság hosszadalmas meghallgatások, illetve írásos bizonyítékok (orvosi szakvélemények, a származási országról szóló objektív beszámolók stb.) alapján értékeli, hogy a kérelmező valóban jogosult-e védelemre Magyarországon. Az eljárás két szakaszra tagolódik: az **előzetes eljárásra** (ahol azt vizsgálják meg, nincs-e olyan ok, ami miatt nem indokolt a kérelem érdemi vizsgálata - például a kérelmező EU-állampolgár, vagy egy biztonságosnak mondott országon keresztül érkezett Magyarországra) és a **részletes eljárásra**. A menedékjogi eljárásnak négyféle eredménye lehet: elismerés menekültként, oltalmazottként vagy befogadottként, illetve elutasítás (vö. menekült, oltalmazott, befogadott, menedékkérő).

» Menedékkérő

[ASYLUM-SEEKER]

Menedékkérő az a külföldi, aki menedékjogi kérelmet terjesztett elő, és ügyében **még nem született jogerős döntés**. A menedékkérelemnek **nincs semmilyen formai követelménye**, benyújtható írásban és szóban, bármilyen nyelven. Ezt az az egyszerű tény indokolja, hogy a védelemre szoruló külföldieknek vajmi kevés fogalma van a nemzetközi menedéjogról

vagy a magyar közigazgatási eljárás szabályairól, így bármilyen formai követelmény kizárná a leginkább kiszolgáltatott személyeket az őket megillető védelemből. A menedékkérő első menedékjogi eljárása során jogosult Magyarország területén maradni (tehát nem utasítható vagy toloncolható ki). A menedékkérők egy részét nyílt **befogadó állomáson** helyezik el, míg mások **menekültügyi őrizetbe** kerülnek (vö. menekültügyi őrizet).

» Menekült [REFUGEE]

Az 1951-es Genfi Egyezmény értelmében a menekült olyan, a származási országán kívül tartózkodó személy, aki megalapozottan fél attól, hogy származási országában üldözés érne faja, vallása, nemzetisége, politikai véleménye vagy egy meghatározott társadalmi csoporthoz való tartozása miatt, és saját állama védelmét nem tudja, vagy az üldözéstől való félelme miatt nem tudja igénybe venni. **Üldözés** alatt a menedékjog vagy valamilyen kirívóan súlyos jogsértést (kínzás, embertelen vagy megalázó bánásmód, rabszolgaság, szolgaság, halállal való fenyegetés, fizikai vagy nemi erőszak stb.), vagy több különböző sérelem összeadódó hatását érti (például súlyos és tartós diszkrimináció az élet több különböző és meghatározó területén). A **meghatározott társadalmi csoport** általában olyan cso-

portot jelent, amelyet egy „védett” (azaz veleszületett vagy más módon megváltoztathatatlan, az emberi méltósághoz szorosan kapcsolódó) tulajdonság határoz meg. Ilyen lehet a nemi identitás, a szexuális orientáció, a családi háttér, egy „visszacsinálhatatlan” múltbeli eseményen alapuló tulajdonság vagy a hivatás.

A menedékkjog rugalmasan alkalmazkodott az emberi jogok és a társadalom fejlődéséhez. Míg az ötvenes-hatvanas évek menekültje jellemzően egy politikai okok miatt üldözött felnőtt férfi volt, addig mára egyre gyakrabban indokolja a védelem odaítélését valamilyen a „**társadalmi nemhez**” (*gender*) kötődő tényező. Míg a családon belüli erőszak, az Afrika jelentős részén honos női nemiszerv-csonkítás vagy a meleg és leszbikusok bántalmazása sokáig tabunak számított, mára ezeket egyértelműen üldözésnek tekinti a menedékkjog, és az ez elől menekülők védelmet kell, hogy kapjanak a Genfi Egyezmény alapján.

A menekültek Magyarországon a magyar állampolgárokhoz nagyon hasonló státuszt kapnak, az állam szükség esetén úti okmányt is kibocsát számukra.

» Menekültügyi őrizet

[ASYLUM DETENTION, DETENTION OF ASYLUM-SEEKERS]

A menekültügyi hatóság ideiglenesen őrizetbe vehet egyes **menedékkérőket** jellemzően azzal a céllal, hogy a **személyazonosságukat tisztázza**, vagy hogy biztosítsa, hogy egy megadott eljárási cselekménynél (meghallgatás, dublini eljárásban való átadás stb.) **rendelkezésre álljanak** (vö. menedékkérő, menedékkjogi eljárás). A menekültügyi őrizet tehát **nem büntető célú** fogvatartás, így azt jellemzően kevésbé szigorú körülmények között, a büntetés-végrehajtás és az idegenrendészeti őrizet szervezetrendszerén kívül kell végrehajtani (vö. idegenrendészeti őrizet). Menekültügyi őrizet csak kivételesen indokolt esetben rendelhető el, és csak akkor, ha nincs olyan egyéni körülmény (betegség, idős kor, egyéb sérülékenységi tényező stb.), ami kizárja az őrizet alkalmazását, és nincs olyan alternatív lehetőség (például óvadék), ami őrizet elrendelése nélkül is biztosítja az elérni kívánt célt. Családjuktól elszakadt, egyedülálló gyermekek nem tarthatók menekültügyi őrizetben. Az őrizet maximális időtartama 6 hónap, gyermekes családok esetében 30 nap.

Magyarországon a 2013 júliusában bevezetett menekültügyi őrizetet a Bevándorlási és Állampolgársági Hi-

vatal által fenntartott úgynevezett menekültügyi őrzött befogadó központokban (MŐBEK) hajtják végre. E kiadvány elkészültének idején három ilyen fogda található az országban: Debrecenben, Nyírbátorban és Kiskunhalason.

» Méltányossági letelepedés

Az idegenrendészetért felelős miniszter akkor is engedélyezheti egy külföldi állampolgár letelepedését, ha nem tudja az egyébként szokásos feltételeket (például megélhetés) teljesíteni. Erre csak nagyon kivételes esetekben kerül sor.

» Migráns [MIGRANT]

Leegyszerűsítve migránsnak nevezük azokat a személyeket, akik azért hagyják el hazájukat vagy szokásos tartózkodási helyüket, hogy **letelepedési szándékkal** (tehát például minimum egy év tartózkodás) egy **másik országba** menjenek. A magyar jog nem ismeri ezt a szót, a migráns így alapvetően szociológiai, illetve köznyelvi fogalom.

» Multikulturális társadalom

[MULTICULTURAL SOCIETY]

Nagyon leegyszerűsítve olyan társadalomról van szó, melyet a kulturális **sokszínűség** jellemez, és amelyben egymással **kölcsönhatásban és békében** élnek a

főbb jegyeikben önálló kultúrák. A multikulturális társadalom nem törekszik a kisebbségek vagy a bevándorlók asszimilációjára, a kulturális (nyelvi, vallási stb.) sokszínűséget és önrendelkezést értéknek tekint, amely a hivatalos állami szakmapolitikai döntések és a közoktatás terén is megnyilvánul (vö. asszimiláció, integráció). Ettől persze az állam jogszabályai mindenkire ugyanúgy érvényesek.

» Nemzetközi védelem

[INTERNATIONAL PROTECTION]

Összefoglalóan nemzetközi védelemnek nevezzük a jogi védelem azon formáit, mely valamilyen nemzetközi jogi kötelezettségen alapulnak. A nemzetközi védelem úgynevezett **„helyettesítő” védelem**, tehát akkor van rá szükség, ha az érintett személy részére a **saját állama nem biztosít hatékony védelmet**. A védelmet ebben az esetben a befogadó állam biztosítja, amely **nemzetközi kötelezettség alapján, a nemzetközi közösség nevében** lép föl. Konkrétan ide értjük a menekült és oltalmazott státuszt, de tágabb értelemben ide sorolhatjuk akár a befogadottak és hontalanok védelmét is.

» Non-refoulement

Az emberi jogi szaknyelvben közkeletű francia szó jelentése röviden: **tilalmas bánásmódba való visszaküldés tilalma**.

22

Az 1951-es Genfi Egyezmény által meghatározott eredeti jelentése mára a nemzetközi használatban kibővült, amit a magyar jogi definíció is tükröz: senkit nem lehet olyan helyre küldeni, ahol üldözés (vö. menekült), kínzás, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés vagy halálbüntetés áldozata lenne. A *non-refoulement* **abszolút** tilalom, tehát mindenkire vonatkozik függetlenül attól, hogy például milyen súlyos bűncselekményt követett el (a terrorista sem adható ki egy olyan országnak, ahol őt kínzás vagy halálbüntetés fenyegeti).

»» Oltalmazott

[BENEFICIARY OF SUBSIDIARY PROTECTION]

A magyar jog szerint oltalmazott státuszra az jogosult, aki nem menekült, ugyanakkor fennáll annak a valós veszélye, hogy visszaküldése esetén úgynevezett **„súlyos sérelemnek”** lenne kitéve. A súlyos sérelem jelentése: halálbüntetés, kínzás, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés, civil személy életének vagy személyének fenyegetettsége megkülönböztetés nélküli erőszak miatt, melynek háttérében fegyveres konfliktus (például polgárháború) áll (vö. kiegészítő védelem). Az oltalmazottak státusza és jogi helyzete több tekintetben hasonlít a menekültekéhez.

»» Schengeni övezet, schengeni térség [SCHENGEN AREA]

Az 1985-ben a luxemburgi Schengenben aláírt egyezményről kapta a nevét ez a jelenleg **26 országot** magában foglaló övezet. Létrehozásának elsődleges célja az övezeten belüli **belső határellenőrzés fokozatos megszüntetése**, egyúttal a külső határok őrizetének megerősítése. Az EU-tagállamok közül nem tartozik a schengeni övezetbe Nagy-Britannia, Írország, Ciprus, Horvátország, Románia és Bulgária. Nem EU-tagállam, de a schengeni övezet része Norvégia, Izland, Liechtenstein és Svájc. Magyarország 2007 decemberében lett az övezet teljes jogú tagja.

A schengeni övezeten belüli belső határokon nem ellenőrzik szisztematikusan a határátlépők személyi okmányait, azonban úgy nevezett „mélységi” (tehát az országterületen belüli) ellenőrzésre bármikor sor kerülhet továbbra is. Speciális okokra való hivatkozással (például egy jelentős nemzetközi sportesemény időtartamára) meghatározott időre bármelyik tagállam visszaállíthatja a szisztematikus határellenőrzést.

»» Szabad mozgás joga

[RIGHT OF FREE MOVEMENT]

Az Európai Unió polgárai bizonyos feltételekkel jogosultak más uniós tagállamba költözni, hogy ott dolgozzanak, tanulmá-

nyokat folytassanak vagy egyszerűen csak ott tartózkodjanak (például ott töltsek a nyugdíjas éveiket). A szabad mozgás joga az európai uniós polgárság egyik legfontosabb eleme és vívmánya, amely kiterjed az uniós állampolgár családtagjaira is (függetlenül az ő állampolgárságuktól). A magyar jog külön törvényben szabályozza a szabad mozgás jogával rendelkező és azzal nem rendelkező külföldiek beutazását és tartózkodását.

» Tranzitzóna [TRANZIT ZONE]

Az állam területének repülőtéren, kikötőben vagy külső országhatáron kijelölt és körülhatárolt olyan része, ahol a határelenőrzésen történő átjutásig a belépni kívánók ideiglenesen tartózkodnak. Bár az itt tartózkodó személyek beléptetése az ország területére még nem történt meg, a tranzitzóna ugyanúgy **az ország területének része**, és az adott állam emberi jogi kötelezettségeit itt is ugyanúgy köteles érvényesíteni.

» Vendégmunkás

[GUEST WORKER]

A magyar jog nem ismeri, a köznyelv azonban rendszeresen használja ezt a fogalmat. A migránsok speciális csoportját alkotják a vendégmunkások, akik általában **állami vagy államközi programok keretében, munkavállalási szándékkal,**

meghatározott időre érkeznek a célországba, majd onnan a munkavállalási időtartam lejárta után hazatérnek. A vendégmunkások gyakran vállalnak szezonális (például mezőgazdasági) munkát, melyre a magyar jogi szabályozás is létrehozott egy speciális tartózkodási engedélyt. Nagyon sok vendégmunkás dolgozik napjainkban a Perzsa-öböl menti államokban és a gazdaságilag fejlettebb délkelet-ázsiai régióban.

A Balkánról, Törökországból vagy Észak-Afrikából érkezett vendégmunkásoknak vitathatatlan érdeme volt az ötvenes-hatvanas évek látványos gazdasági fellendülésében Nyugat-Európában. Nagyon sokan közülük végül jogszerűen Európában telepedtek le, sikeres társadalmi integrációjukat azonban nagyban megnehezítette, hogy az állam elsősorban ideiglenesen ott tartózkodó külföldiként tekintett rájuk és nem hozta létre az integráció szükséges keretfeltételeit. Elsősorban ez vezetett például a szociálisan reménytelen helyzetű francia külvárosi lakótelepek kialakulásához, ahol szinte kizárólag a bevándorlók és leszármazottaik laknak, és ahonnan a második, harmadik generáció sem tud „kitörni”.

»» Visszafogadási egyezmény

[READMISSION AGREEMENT]

Személyeknek az államhatáron történő átadás-átvételéről és hatósági kísérettel történő átszállításáról szóló nemzetközi szerződés. Általában kétoldalú egyezmények, de maga az Európai Unió is sorra köt ilyeneket.

»» Vízum

[VISA]

A vízum egy ország területére való belépésre, ott tartózkodásra, kiutazásra vagy az ország területén való átutazásra feljogosító engedély. Lehet külön okmány vagy a kérelmező útlevelébe beütött **pecsét**. A tartózkodási engedélytől eltérően a vízum jellemzően **rövid távú tartózkodást tesz lehetővé** Magyarországon (átszállás, átutazás, látogatás stb.), és a tartózkodás célja meg időtartama szerint több fajtája létezik.

IV. TÉNYEK ÉS TÉVHITEK

NÉHÁNY ALAPKÉRDÉS A MAGYARORSZÁGON ÉLŐ KÜLFÖLDIEKRŐL

A magyar polgárok túlnyomó többsége nem rendelkezik közvetlen, személyes tapasztalattal a Magyarországra irányuló migrációról, az itt élő külföldiekről. **Számos ezzel kapcsolatos közkeletű hiedelemnek nincs tényszerű alapja**, és így nagymértékben hozzájárulnak a bevándorlással vagy a menekültekkel szembeni negatív társadalmi attitűdhöz. Az alábbiakban néhány alapkérdést tisztázunk, melyek segítenek megérteni a Magyarországra irányuló migráció dimenzióit és sajátosságait.

» **Sok külföldi él Magyarországon? Igaz, hogy Magyarország az EU-csatlakozás óta a bevándorlás vonzó célországává vált?**

Nem. Magyarországon nem élnek a nyugati országokhoz hasonló jelentős bevándorló közösségek, európai összehasonlításban nagyon alacsony a bevándorlók száma és népességen belüli aránya: a külföldi állampolgárok a Magyarországon lakó népesség kevesebb mint **másfél százalékát** teszik ki. A népszámlálási adatok egyértelműen igazolják, hogy a külföldi állampolgárságú lakosság aránya egyáltalán nem nőtt drasztikusan az ezredforduló óta.

	2001-es népszámlálás	2011-es népszámlálás
Európai ország állampolgára	78 504	112 535
Ázsiai ország állampolgára	10 599	22 304
Amerikai ország állampolgára	2 404	4 739
Afrikai ország állampolgára	1 324	2 853
Egyéb és hontalan	415	879
Összesen nem magyar állampolgár	93 246	143 310

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

26

Egy évtized alatt a hazánkban élő külföldi állampolgárok száma csupán mintegy **50 000 fővel nőtt**, miközben az ország teljes lakossága még így is 260 000 fővel csökkent (a bevándorlás nélkül a népességfogyás még drasztikusabb lett volna).

Más uniós tagországokkal összehasonlítva is jól látszik, hogy a külföldi lakosság aránya - bár nem kirívóan alacsony - messze alulmúlja az európai átlagot:

	Az országban élő külföldi állampolgárok száma (2013)	Az országban élő külföldi állampolgárok aránya a teljes lakossághoz viszonyítva (2013)
Magyarország	141 122	1,4%
Finnország	194 250	3,6%
Cseh Köztársaság	422 280	4,0%
Szlovénia	91 385	4,4%
Görögország	862 381	7,8%
Spanyolország	5 072 680	10,9%
Belgium	1 253 902	11,2%
Írország	543 636	11,8%
Ausztria	997 038	11,8%
EU-27 összesen	20 370 366	4,1%

Forrás: Eurostat, 2014

Ráadásul magyar sajátosság, hogy a külföldi állampolgárok **túlnyomó többsége a szomszédos országokban született és magyar nemzetiségű**, tehát sem külsőre, sem anyanyelvét vagy szokásait tekintve, sem kulturálisan nem különbözik a többségi magyar társadalomtól (az egyszerűsített honosítás eredményeként a külföldi állampolgárok aránya a következő években így feltehetően jelentősen tovább csökken).

»» Magyarországot tényleg sújtja „menekültáradat”?

Nem. A Magyarországon benyújtott menedékkérelmek száma az ezredforduló után nagyon lecsökkent, az évi 2000-4000 menedékkérő jóval kevesebb, mint ahányat számos hasonló méretű ország (például Görögország, Belgium, Ausztria stb.) regisztrált ugyanebben az időszakban. A menedékkérők jelentős része még az első érdemi döntés előtt ismeretlen helyre távozik, ráadásul a kérelmezők csupán töredéke - rendre évi 200-300 fő - maradhat az eljárást követően Magyarországon valamilyen védelmi státusz birtokosaként.

	Menedékkérők	Elismert menekültek	Elismert oltalmazottak
2013	18 900	173	183
2012	2 157	68	240
2011	1 693	47	98
2010	2 104	74	115
2009	4 672	172	62

Forrás: Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal

2013-ban - feltehetően több nemzetközi és hazai körülmény együttes hatásának köszönhetően - jelentősen megugrott a menedékkérők száma, a végül védelemben részesülők száma azonban így sem növekedett számottevően. 2014-ben, úgy tűnik, hogy továbbra is a korábbi éveknél magasabb szinten alakul a menedékkérők száma. Mindazonáltal ha a menedékkérők számát az ország népességéhez vagy a nemzeti össztermékéhez viszonyítjuk, még a magasabb számok mellett is csak az EU „középmézőnyébe” tartozik Magyarország.

»» Magyarország a legtöbb bevándorló kínai, ugye?

Nem. A 2011-es népszámlálás 7 021 Magyarországon élő kínai állampolgárt talált (ami csupán 5%-a a többségében szomszédos országokból érkezett migráns népességnek). Tény, hogy a Magyarországon élő kínai közösség a szomszédos országokhoz képest viszonylag jelentős, jelenlegi számukat azonban még a legmerészebb szakértői becslés sem becsüli 15 000-nél többre (a kilencvenes évek derekán még legalább kétszer ennyien voltak). Ezzel együtt is a kínaiak alkotják a legjelentősebb olyan bevándorló csoportot, amely külsőre, nyelvi és kulturálisan is „látványosan különbözik” a többségi társadalomtól, feltehetőleg ez ad okot számuk gyakori felülbecslésére.

»» Igaz, hogy a bevándorlók nem dolgoznak és az állam tartja el őket?

Nem. Magyarországon az EU többi tagállamához hasonlóan csak az kaphat tartózkodási vagy letelepedési engedélyt, akinek megélhetése biztosított, azaz munkája és jövedelme van, lakhatása megoldott, egészségbiztosítása rendezett. Ez nem csak a tartózkodási jogosultság megszerzéséhez kell, hanem a megtartásához is: még a letelepedési engedély is visszavonható, ha jelentősen romlanak az itt élő külföldi anyagi körülményei. Nem csoda hát, hogy a statisztikák szerint a Magyarországon élő kül-

földi népességen belül jóval nagyobb a fiatal, munkaképes korú, foglalkoztatott és magasabb iskolai végzettséggel rendelkező személyek aránya, mint a magyar állampolgárok között. 2007 és 2012 közötti időszakban például míg a magyar állampolgároknak átlagosan a 49%-a dolgozott, addig a Magyarországon élő uniós állampolgároknak az 59,3%-a, az Unión kívülről („harmadik országból”) érkezőknek pedig a 56,4%-a. Ugyanezekben az években a magyar állampolgároknak átlagosan 16,1%-a rendelkezett felsőfokú végzettséggel. Ez az arány a Magyarországon élő uniós állampolgároknál 19,4%, míg a „harmadik országból” érkezőknél 34,7% volt.**

»» A külföldiek körében magasabb a bűnözés, ugye?

Nem. A Legfőbb Ügyészség adatai szerint 2012-ben 4 756 bűncselekményt követett el külföldi állampolgár. Ez az év során elkövetett 472 236 bűncselekmény csupán 1%-a, ami kevesebb, mint a külföldi állampolgárságú migránsok lakossági aránya (lásd fent). Ráadásul a külföldi bűnelkövetők jelentős része nem a bevándorlók, hanem a 2012-ben például 43 és félmillió látogató (turista és átutazó) közül került ki. Az esetek 60%-ában egyébként az elkövető valamely szomszédos ország vagy Németország állampolgára volt. Azt is fontos tudni, hogy a külföldiek által elkövetett bűncselekmények majdnem felét olyan cselekmények teszik ki, amelyek érdemben nem befolyásolják a lakosság biztonságérzetét (például beutazási és tartózkodási tilalom megsértése és okirat-hamisítás), ugyanakkor például a biztonságérzetre jelentős hatást gyakorló betöréses lopások kevesebb mint egy ezrelékéért volt külföldi elkövető felelős. Figyelembe véve ezeket az adatokat (melyek az elmúlt években hasonló képet mutattak) megállapítható, hogy a bevándorlók a magyar lakossághoz képest kisebb mértékben felelősek az ország területén elkövetett bűncselekményekért.

** Bevándorlás és integráció - magyarországi adatok, európai indikátorok. Szerk. Kováts András. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Kisebbségkutató Intézet, Bp. 2013. 53-57.; 76-86.

- »» 2007. évi I. törvény a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról, illetve a végrehajtásáról szóló 113/2007. (V. 24.) kormányrendelet
- »» 2007. évi II. törvény a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról, illetve a végrehajtásáról szóló 114/2007. (V. 24.) kormányrendelet
- »» 2007. évi LXXX. törvény a menedéjogról, illetve a végrehajtásáról szóló 301/2007. (XI. 9.) kormányrendelet
- »» 1993. évi LV. törvény a magyar állampolgárságról, illetve a végrehajtásáról szóló 125/1993. (IX. 22.) kormányrendelet

- »» **Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal - www.bmbah.hu**
Bevándorlással, menekültüggyel és honosítással kapcsolatos információk, ügyintézés, ügyfélfogadás, eljárási útmutatók, statisztikák
- »» **Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal - www.bevandorlas.hu**
Bevándorlással, menekültüggyel és honosítással kapcsolatos információk, ügyintézés, ügyfélfogadás, eljárási útmutatók, statisztikák
- »» **Magyar Helsinki Bizottság - www.helsinki.hu**
Menedékkérők és hontalanok ingyenes jogvédelme, emberi jogi vetületű migrációs kérdések, szakmai anyagok, útmutatók, hírek
- »» **Menedék Migránsokat Segítő Egyesület - www.menedek.hu**
Szociális segítségnyújtás migránsok, menedékkérők és menekültek számára, bevándorlók és menekültek integrációja, szakmai anyagok, hírek, képzés
- »» **ENSZ Menekültügyi Főbiztosság (UNHCR) - www.unhcr-centraleurope.org**
A szervezet közép-európai regionális irodája, menekültügyi szakmai anyagok
- »» **Nemzetközi Migrációs Szervezet (IOM) - www.iom.hu**
A szervezet közép-európai regionális irodája, migrációval és emberkereskedelemmel kapcsolatos szakmai anyagok
- »» **Cordelia Alapítvány a Szervezett Erőszak Áldozataiért - www.cordelia.hu**
Kínzásáldozatok rehabilitációja, pszichés segítségnyújtás menekülteknek
- »» **Artemisszió Alapítvány - www.artemisszio.hu**
Kultúraközi párbeszéd, bevándorlók beilleszkedése
- »» **Egyszerűen kereshető jogszabálygyűjtemény - njt.hu**